

Vokāli instrumentālā mūzika

Plašie žanri (kantāte, oratorija, mesa..)

MIKC NMV Emīla Dārziņa mūzikas skola

Mūzikas literatūra 6. klasei

Skolotājs Emīls Rusovs

2023

Mesa

- Vēlajos **viduslaikos** (13. un 14. gs.) **attīstās daudz balsīgi dziedājumi**. Sevišķi izteikti tas notiek **Parīzē** (Francija) – Parīzes Dievmātes katedrālē.
- Top **pirmās četr balsīgās mesas**. Mūzikas piemērs:
 - <https://open.spotify.com/track/39sXJ4tlj3gOWJGlcXjkpl?si=b397909aae0c452a>
- **Mesa – vairākdaļīgs kora dziesmas žanrs**, pārsvarā *a cappella*. Tā daļas sakrīt ar galvenajām **baznīcas dievkalpojuma norisēm**:
 - *Kyrie* (Kungs, apžēlojies)
 - *Gloria in excelsis* (Gods Dievam augstībā)
 - *Credo* (Ticu)
 - *Sanctus et Benedictus* (Svēts un slavēts)
 - *Agnus Dei* (Dieva Jērs)

Mesa

- Renesanses laiks (16 gs.) – žanra tālāka attīstība. Top **mesas ar iespaidīgu kora daudzbalsību**, dažos gadījumos līdz pat **24 balsīm**.
- **9. K.! Uzd.!** Klausies itāļu renesanses komponista Palestrīnas (ap 1525–1594) fragmentu no *Missa Papae Marcelli* - <https://youtu.be/3n8XdKkrqgo>
 - Cik un kādas balsis izpilda šo mesu?
 - Kura no mesas daļām šī ir?

9. K! Uzd.! – atbildes

- 1. Sešas balsis – soprāns (*cantus*), alts, tenors (1. un 2.) un bass (1. un 2.).
- 2. *Kyrie eleison* – Kungs, apžēlojies.

Mesa – pēc baroka laikmeta

- Jau sākot ar **baroka laiku**, mesa kļūst par **vokāli instrumentālu skaņdarbu**, kam pievienojas solisti un orķestris.
- Mesa no baznīcas skaņdarba pārtop par koncertskaņdarbu.
- **10. K.! Uzd.!** Klausies *Credo* no Volfganga Amadeja Mocarta (1756–1791)
Kronēšanas mesas - <https://youtu.be/Jfs4lTs3mLI?t=453>
 - Uzmanīgi klausoties ierakstu un vērojot partitūru, mēģini noteikt izpildītāju sastāvu.
 - Ko tulkojumā nozīmē vārds *Credo*?
 - Kā Tu domā, ko varētu nozīmēt cipari zem apakšējās nošu līnijas?

10. K! Uzd.! – atbildes

- 1. Izpildītāju sastāvs: Koka pūšamie instrumenti – flauta un oboja. Metāla pūšamie instrumenti – mežragi un tromboni, sitamie instrumenti – timpāni. Stīgu instrumenti – vijole, alts, čells un kontrabass. Koris – soprāns, alts, tenors un bass.
- 2. *Credo* – Ticu.
- 3. Cipari norāda pavadījuma akordus (ciparotais bass – īpaši izteikts baroka laika mūzikai).

Mesa – latviešu komponisti

- No latviešu komponistiem mesas žanram pievērsušies daži mūsu laiku komponisti, piemēram, Pēteris Vasks (*1946), Uģis Prauliņš (*1957) un Rihards Dubra (*1964).
- **11. K! Uzd.!** Klausies komponista Pētera Vaska *Missa*, daļa *Benedictus* - <https://youtu.be/V0Nwnd3tNRw?t=1790>
- **12. K! Uzd.!** Klausies komponista Uģa Prauliņa *Missa rigensis* (Rīgas mesa) daļu *Gloria* - <https://replay.lsm.lv/lv/ieraksts/ltv/32381/8-pasaules-koru-olimpiade-sakralas-muzikas-koncerts> (sākums 41:45).
 - Raksturo šo skaņdarbu mūzikas izteiksmes līdzekļus – melodija, ritms un metrs, harmonija.

Palīgs – kā raksturot dotos mūzikas izteiksmes līdzekļus?

- **Melodija:**
 - **Tās virzība** – augšupejoša, lejupejoša, virzības pakāpeniskus, lēcieniem bagāta, statiska (uz vietas stāvoša), mazkustīga.
 - **Tās raksturs** – dziedoša, liriska, rečitējoša (it kā runāta).
- **Ritms un metrs:**
 - **Ritms** – mainīgs vai nemainīgs, īsas vienības vai garas vienības, ritma dažādība, brīvdalījumi (trioles u.tml.)
 - **Metrs** – divdaļu un trijdaļu metrs. Nemainīgs, mainīgs un jaukts metrs.
- **Harmonija:**
 - Mainīga, nemainīga un statiska (daži akordi). Konsonējoša, disonējoša un klāsteri. Harmonijas «krāsainīgums».

Rekviēms

- **Sēru mesa** jeb sēru dievkalpojums. No tā tad arī izriet skaidrojums, ka rekviēms ir mesas paveids, kas **veltīts mirušo piemiņai**.
- Tāpat kā mesa, **vairākdaļīgs** (pārsvarā) vokāli instrumentāls darbs. Atšķirībā no mesas, **var iekļaut vairāk kā piecas daļas**. Tās ir **atšķirīgas** no ierastās mesas:
 - *Requiem aeternam* (Mūžīgu mieru)
 - *Dies Irae* (Dusmu diena)
 - *Pie Jesu* (Mīlais Jēzu)
 - *Lacrymosa* (Asaru diena)
 - *Libera me* (Pasargā mani)
- Rekviēms neiekļauj šādas daļas – *Gloria* un *Credo*.

Rekviēms – mūzikas piemēri

- Žanra izcelsmi var meklēt jau baroka laikmetā (17. gs.), tomēr līdz mūsdienām atpazīstamākie piemēri sāk parādīties klasicisma laikmetā (18. gs.).
- **levēro!** Turpmākajos mūzikas klausīšanās uzdevumos (**K.! Uzd.!**) jautājums saglabājas viens un tas pats:
 - *Raksturot mūzikas valodas izteiksmes līdzekļus – melodija, ritms un metrs, harmonija.*
- **13. K.! Uzd.!** Wolfgang Amadejs Mocarts (1756–1791), *Lacrymosa* no viņa Rekviēma (K. 626) - https://www.youtube.com/watch?v=MafAZeag1_0

Rekviēms un 19. gs.

- 19. gs. (jo sevišķi 1848. gadā) Eiropā sākas **tautu pašapzināšanās vilnis** – nacionālisms. Tas savienojas kopā ar valdošo laikmetu – romantismu, un veidojas **nacionālromantisms**.
- Tas skar arī rekviēma žanru. Teksta materiāls vairs nav latīņu, bet kādas tautas nacionālajā valodā. Viens no šāda veida atpazīstamākajiem skaņdarbiem ir *Vācu rekviēms*, komponists Johanness Brāmss (1833–1897).
- **14. K.! Uzd.!** Klausies fragmentu no attiecīgā rekviēma 6. daļas un raksturo to pēc iepriekš uzdotā jautājuma - <https://youtu.be/ZXU9vqVdudM?si=HUOueVQwS11cwxSf&t=3111>

Rekviēms un Francija

- No franču komponistiem arī mūsdienās plaši zināmi vairāki rekviēma mūzikas paraugi. Priekšstatam un analīzei divi no tiem:
- **15. K.! Uzd.!** Gabriela Forē (1845–1924) Rekviēms, *Sanctus* - <https://youtu.be/TtJeTMRzn8A?si=WBn84c0vBJravNBR&t=864>
- **16. K.! Uzd.!** Morisa Diruflē (1902–1986) Rekviēms, *In paradisium* - <https://youtu.be/XRzPi0CA1rg?si=jZ9mPQq-OVvtZ6wt&t=2123>

Rekviēms un Latvija

- Šī žanra **pamatlicējs** Latvijā, komponists **Emilis Melngailis** (1874–1954) – *Latvju rekviēms*.
 - Par rekviēmu to var saukt visai formāli, jo to veido četri dažādos laikos komponēti skaņdarbi.
- **17. K.! Uzd.!** *Latvju rekviēma* 1. daļa *Pamazām brauciet* - <https://open.spotify.com/track/2pKK3Sq6XmB2c65CAoVPCg?si=1184132294d84949>

Pasija

- Plaša apjoma (gan izpildītāju, gan laika) vokāli instrumentāls skaņdarbs, kas **tuvs oratorijas žanram**. Galvenā **atšķirība – sižets**. Tajā izmanto evaņģēlija (Jaunās Derības) vēstījumus par **Kristus ciešanām un nāvi**.
- Žanrs sastopams jau pirms 17. gs., taču **nozīmīgākās** un zināmākās ir Johana Sebastiana **Baha** (1685–1750) pasijas. Līdz mūsdienām saglabājušās divas – **Mateja** un Jāņa pasija.
- Pēc J. S. Baha pasijas žanru atkal sāka izmantot tikai 20. gs. laikā.

J. S. Bahs – *Mateja pasija* (BWV 244)

- **18. K. Uzd.!** Klausies fragmentu no Mateja pasijas (BWV 244) un raksturo to pēc iepriekš uzdotā jautājuma (mūzikas izteiksmes līdzekļi).
- Mūzikas piemērs - <https://youtu.be/csRNPEpgmiY>

Pasija – 20. gs.

- **19. K.!** Priekšstatam klausies fragmentu no poļu komponista Kšištofa Penderecka (1933–2020) *Sv. Lūkas pasiju*. Šeit mūzikas **analīzi nav nepieciešams veikt**.
- Mūzikas piemērs - <https://youtu.be/0G41KmDsN5s>